

СЕРІЯ «НАШ ПАНТЕОН»

Видавництво висловлює подяку за допомогу
в підготовці видання

Юрію Юзичу, історику
Володимиру Ханасу, завідувачу Меморіального
музею-садиби родини Бандер, м. Стрий
Вахтангу Кіпіані, історику
Олесі Ісаюк, історикіні

Окрема подяка Тетяні Тереховій (Fix_you_pics)
за колоризацію світлин

Микола Посівнич

СТЕПАН БАНДЕРА

**Провідник
УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕЇ**

«НАШ ФОРМАТ» · Київ · 2023

УДК 929:94(477)Бан

П 61

Посівнич Микола

П 61 Степан Бандера. Провідник української ідеї. — К. : Наш Формат, 2023. — 280 с. : іл. — (Серія «Наш пантеон»)

ISBN 978-617-8120-65-8 (паперове видання)

ISBN 978-617-8120-66-5 (електронне видання)

Степан Бандера — хто він насправді й чому ще довго не вщухатимуть дискусії навколо цієї яскравої особистості? Що ж робить його Символом українського визвольного руху? Чому його, в'язня гітлерівських концтаборів, із деяких трибун називають ворогом, а ми — Провідником і Героєм? Щоб зрозуміти це, варто почати з подолання стереотипів, які утвердилися в суспільстві завдяки потужній багаторічній радянській пропаганді.

Базуючись на вірогідних фактах, цікавих і невідомих широкому загалу матеріалах, автор розповідає про життя лідера ОУН без штучно створених міфів: які погляди він мав, якими ідеалами керувався і, зрештою, якою був людиною.

Видання є найновішим і найповнішим на сьогодні дослідженням про життя Степана Бандери. У ньому зібрані чи не всі відомі світлини діяча, а ще записи голосу і «живі портрети» Провідника.

УДК 929:94(477)Бан

Наш пантеон

Серія заснована 2021 року

ISBN 978-617-8120-65-8 (паперове видання)

ISBN 978-617-8120-66-5 (електронне видання)

Усі права застережено. All rights reserved

© Посівнич М., текст й ілюстрації, 2023

© ТОВ «НФ», виключна ліцензія на видання, оригінал-макет, 2023

ЗМІСТ

<i>Вступ</i>	Той, для кого змістом життя була боротьба	7
--------------	--	---

Частина перша

РОДИНА ТА ФОРМУВАННЯ СВИТОГЛЯДУ

<i>Розділ 1</i>	Зі Старого Угринова у світ широкий	13
<i>Розділ 2</i>	СТРИЙСЬКИЙ ПЕРІОД: ГІМНАЗІЯ І «ПЛАСТ»	17
<i>Розділ 3</i>	СТУДЕНТ ЛЬВІВСЬКОЇ ПОЛІТЕХНІКИ	31

Частина друга

У ВИРІ РЕВОЛЮЦІЇ

<i>Розділ 4</i>	«Зродились ми великої години...»	43
<i>Розділ 5</i>	«Таємничий пан»: крайовий провідник ОУН	66
<i>Розділ 6</i>	«НАС РОЗСУДИТЬ ЗАЛІЗО Й КРОВ»: ВАРШАВСЬКИЙ СУДОВИЙ ПРОЦЕС	76
<i>Розділ 7</i>	«І СПІЗНАЄТЕ ПРАВДУ, І ПРАВДА ВИЗВОЛИТЬ ВАС»: ЛЬВІВСЬКИЙ СУДОВИЙ ПРОЦЕС	88
<i>Розділ 8</i>	УВ'ЯЗНЕННЯ В ПОЛЬСЬКИХ ТЮРМАХ	97

Частина третя

Провідник визвольної боротьби

<i>Розділ 9</i>	«Хто працює, той главує»: на чолі Революційного Проводу ОУН.....	109
<i>Розділ 10</i>	«Почесний в'язень» німецьких тюрем і концтабору Заксенгаузен	133
<i>Розділ 11</i>	Символ визвольного руху	149

Частина четверта

Інший Бандера

<i>Розділ 12</i>	Сімейне життя Провідника	177
<i>Розділ 13</i>	«Нашою перемогою є перемога наших ідей»: журналістська і публіцистична діяльність	190

Частина п'ята

Ідеолог національно-визвольного руху

<i>Розділ 14</i>	«Я приймаю Ваш вирок смерті»: замахи радянських спецслужб	207
<i>Розділ 15</i>	Крок у вічність: похорон Провідника ОУН	222
<i>Розділ 16</i>	Перемога після смерті	230
<i>Розділ 17</i>	Доля родини	237
<i>Післямова</i>	Тріумф ідей і чину Степана Бандери	245
<i>Додаток</i>	Перелік умовних скорочень	250

<i>Джерела ілюстративних матеріалів до фотододатка</i>	253
<i>Музеї Степана Бандери</i>	255
<i>Примітки</i>	257

Вступ

ТОЙ, ДЛЯ КОГО ЗМІСТОМ ЖИТТЯ БУЛА БОРОТЬБА

Бандеризація України — головна загроза для Росії... Таку сентенцію можна почути від кремлівського режиму на чолі з Путіним і його пропагандистської машини останні понад двадцять років. Хто ж такий Степан Бандера, бандерівці, націоналісти і яку загрозу вони чинять «другій армії світу», щоб через них 24 лютого 2022 року почати тотальну війну та проводити міфічну денацифікацію? У бібліотеках тимчасово окупованих територій областей одразу починали вилучати українські історичні та художні твори, а також підручники з історії України. Російські окупанти мають перелік заборонених тем і прізвищ: Мазепа, Петлюра, Бандера, Шухевич, Чорновіл, Стус, історія українських Майданів, АТО/ООС, визвольних змагань тощо. У цій війні путінський режим намагається «остаточно розв'язати українське питання», попередньо «історично обґрунтувавши» свої претензії в кращих традиціях нацистсько-сталінської пропаганди. Геноцид над мирними містами й селами, масова українофобія російського суспільства найкраще ілюструють наміри рашистських окупантів.

Роль особистості в історії досі є однією з найбільш дискусійних проблем для науковців. Проте важко заперечити, що воля та діяльність окремої людини здатні переломити, здавалося б, закономірний перебіг подій. Життя багатьох історичних постатей є яскравим підтвердженням цього факту. Минуле українського народу багате на визначні фігури. Недаремно цілі етапи

національно-визвольної боротьби окупанти пов'язували з його провідниками, називаючи українців за їхніми іменами — мазепинцями, петлюрівцями, бандерівцями. Тому знищення саме цих людей, причому повне — як фізичне, так і морально-політичне — було головним завданням окупантів у придушенні цього руху. 25 травня 1926 року від куль агента ДПУ гине Головний отаман УНР Симон Петлюра, через дванадцять років 23 травня бомба від НКВС перериває життя Провідника ОУН Євгена Коновальця. Проте зупинити цими вбивствами поступ українців до волі не вдалося. На боротьбу повстало нове покоління, що представило свого лідера — Степана Бандеру. Він, як і багато його ровесників, пережив гіркоту поразки ЗУНР і становлення окупаційної влади. Небажання й надалі терпіти такий стан речей приводило молодь до лав УВО — ОУН. Вони обрали боротьбу за свободу й повністю присвятили себе служінню ідеї української державності.

Ім'я Степана Бандери добре відоме загалу, але постать Провідника ОУН досі недостатньо вивчена. Визначний життєвий шлях борця за волю досі не здобув належної йому уваги з боку істориків у незалежній Україні. Його персоні присвячено багато праць (переважно публіцистичні твори, невеликі статті та енциклопедичні довідки)¹, але зробити належний аналіз його діяльності та визначити його місце в історії українська історична наука ще не спромоглася. Сучасним дослідникам ще належить ґрунтовно оцінити постать Степана Бандери як людини, політика, теоретика й інтерпретатора націоналістичної ідеології, організатора й лідера ОУН 1930–1959 років.

Бандера як історичний діяч сформувався завдяки реалізації одного з найуспішніших українських суспільних проєктів — ОУН, основними цілями якого були відновлення незалежності та усвідомлення народом необхідності власної держави, відсутність якої стала основною причиною поразки визвольних змагань 1917–1921 років. Однак постать Степана Бандери й досі міфологізована. На Сході України, не кажучи вже про Росію, Польщу й Ізраїль, Бандеру знають лише як фанатичного терориста, який застосовував усі методи для досягнення своїх цілей,

а це має мало спільного з його реальною діяльністю та політичними поглядами. Протягом майже тридцяти років Степан Бандера був активним учасником і Провідником визвольного руху, основоположником низки політико-ідеологічних, стратегічних і тактичних засад національно-визвольної боротьби. Його громадсько-політична, організаційна та публіцистична діяльність багатогранна й надзвичайно важлива саме сьогодні. Своє життя, талант і працю він повністю присвятив ідеалам боротьби за визволення України.

Усі 30 років незалежності українська влада і суспільство загалом мали приділяти належну увагу проблематиці визвольного руху та формуванню політичної нації. У світовій історії чимало прикладів виховання в молодшого покоління почуття національної гідності через взорування на борців за незалежність. Для сучасного національно свідомого українця постаті Івана Мазепи, Симона Петлюри та Степана Бандери є національними символами і яскравими прикладами патріотизму.

На жаль, в українському варіанті трактування постаті Бандери йде за старим радянським зразком: під Леніним розуміємо партію, а під партією Леніна... Бути символом українського визвольного руху за життя і відчувати відповідальність за свої вчинки стало найбільшим тягарем для Провідника ОУН. Про це Степан Бандера писав весною 1951 року в листі до Головного командира УПА Василя Кука і членів Проводу ОУН в Україні*:

Мушу вам щиро сказати, що мені дуже важко. Гнітить мене невимовно те, що з моїм ім'ям зв'язуються найбільші цінності нашої боротьби, куплені працею, великими жертвами і кровію Найкращих Друзів. Чуюся негідним служити за символічне зосередження тих вартостей українського визвольного руху. Під тим моральним тягарем людина слаба, все бачить, як мало сама внесла до спільних надбань, яка безмежна різниця між власним вкладом, власною спроможністю і власною вартістю та тим, що має репрезентувати й очолювати. Репрезентація — це не мое

* Тут і далі в цитатах збережено стилістику джерела. — *Прим. ред.*

діло, не маю для цього жодних диспозицій і чуюсь зле в такій ролі. Змістом мого життя досі була боротьба, так і мусить бути далі. Не можу боротьби репрезентувати, коли не беру в ній участі. На репрезентанта «за склом» не надаюся².

Отже, сподівання частини українського суспільства, які формулюються в сентенції «Бандера прийде, порядок наведе» та «Бандерштату», схожі на репрезентацію «за склом» його особи, а не боротьби. Хоч як це парадоксально, але наші політики й громадські діячі проголошують бандерівські гасла, проте їх не дотримуються. Бандеризація, на думку автора, та й, мабуть, у розумінні кремлівського режиму на чолі з Путіним, полягає в тому, щоб діяти й думати в інтересах України...

Спроби оцінити діяльність Степана Бандери свідчать про зрілість українців, їхнє прагнення, вибудовуючи власну систему цінностей, самим вирішувати, яких героїв шанувати і яке майбутнє вибирати. Для українців, які її пропагують та відстоюють державність зі зброєю в руках, Провідник ОУН і досі залишається найяскравішим символом визвольної боротьби за незалежність у ХХ столітті.